

INGLIZ TILI FANI O'QITISHNING DIDAKTIK VOSITALARI

*Utayeva Iroda Baxodirovna –
Samarqand davlat pedagogika instituti
Tillar fakulteti dekani, PhD, dotsent.
O'rinova Gulsevar Lochinbek qizi –
Samarqand davlat pedagogika instituti
Tillar fakulteti 1-bosqich talabasi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tili fani o'qitishning didaktik vositalari ko'rib chiqiladi. Maqolada konstruktivizm, ijtimoiy-madaniy va kommunikativ tilni o'rgatish nazariyalari, o'quv o'yinlari, interaktiv dasturiy ta'minot va multimedia resurslarining amaliy qo'llanilishi ko'rib chiqilgan. Shuningdek, didaktik vositalarni tanlash va ulardan foydalanishda axloqiy, madaniy va kontekstual ahamiyatga ega bo'lgan ayrim pedagogik fikrlar ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: chet tili, ta'lim, ta'lim jarayoni, didaktik qarashlar, ingliz tili, interaktiv dastur, multimedia.

Bugungi kunda “til” har bir millatning madaniyatini, qadriyatlarini va e'tiqodini, umuman xalqning o'ziga xos jihatlarini ifodalashda eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Tilshunos olim Yu.Nayda ta'kidlashicha “Biror xalqni tilini o'rganishda uning madaniyatini ham o'rganish muhim ekanligini aytadi. Shuningdek, u “til va madaniyat bir-biriga bog'liq ravishda rivojlangan o'xshash sistema ekanligini, ya'ni “Cultural factors are deeply interwoven with the language, and thus are morphologically and structurally reflected in the forms of the language”[1, 190].

Ta'limda xorijiy tillarni o'zlashtirishning ahamiyati keng e'tirof etilmoqda. Masalan, ingliz tili “global lingua franca” sifatida o'zini namoyon etishda davom etar ekan, nafaqat ikkinchi tilni endi o'rganuvchi sinflar uchun, balki barcha tilni bilish

toifasidagi o'quvchilar uchun samarali va qiziqarli o'qitish metodikalariga talab ortib bormoqda[2].

Ushbu ehtiyojga javoban o'qituvchilar va tadqiqotchilar ko'proq didaktik vositalarni til o'qitishga kiritishga e'tibor qaratmoqdalar. Ushbu maqolaning maqsadi didaktik vositalardan foydalangan holda ingliz tilini o'qitishning uslubiy imkoniyatlarini o'rganish, nazariy asoslarni, amaliy qo'llanmalarni va pedagogik fikrlarni har tomonlama ko'rib chiqishdan iborat. Dastlabki bosqichda ingliz tilini o'zlashtirish noyob qiyinchiliklar va imkoniyatlar to'plamini taqdim etadi.

O'quvchilar kognitiv va lingvistik rivojlanishning muhim bosqichida, bu nafaqat ularning yoshiga mos keladigan, balki ularning kognitiv imkoniyatlariga ham mos keladigan ta'lim usullarini ishlab chiqishni, shuningdek, ta'lim metodlari va qobiliyatlarining xilma-xilligi, inklyuziv va tabaqalashtirilgan pedagogik asosga urg'u berilib, xorijiy tilni o'qitishga dinamik va ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi.

Didaktik vositalar o'rganish tajribasini oshirishga xizmat qiluvchi ko'rgazmali qurollar, multimedia ilovalari, o'quv o'yinlari, interfaol dasturiy ta'minot va boshqa moddiy materiallarni o'z ichiga olgan keng doiradagi resurslarni o'z ichiga oladi. Ushbu vositalarni pedagogik jarayonga integratsiyalashgan holda o'qituvchilar o'quvchilarning turli talab va istaklariga javob beradigan immersiv va interfaol ta'lim muhitini yaratishi mumkin.

Konstruktivistik nuqtai nazardan, didaktik vositalar ta'lim uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi, bu esa o'quvchilarga til bilan amaliy mashg'ulotlar orqali bilimlarni shakllantirish imkonini beradi. Ijtimoiy-madaniy kontekstda ushbu vositalar hamkorlik va kommunikativ o'zaro ta'sirlarni osonlashtiradi, tilni o'zlashtirishga asoslangan ijtimoiy va madaniy kontekstlarda til rivojlanishiga yordam beradi[3]. Bundan tashqari, kommunikativ yondashuv didaktik vositalarni haqiqiy til va mazmunli muloqotni qo'llashni rag'batlantirish vositasi sifatida joylashtiradi va shu bilan o'rganish amaliyotini real dunyoda kommunikativ maqsadlarga moslashtiradi.

Ingliz tilini o'qitishda didaktik vositalarni integratsiyalashning amaliy qo'llanilishi ko'p qirrali va keng qamrovlidir. Ko'rgazmali qurollardan foydalanishdan

tortib, soʻz boyligini oʻzlashtirish va oʻqishni tushunishni kuchaytirishgacha, til koʻnikmalarini mashq qilish uchun interfaol dasturiy taʼminotni joriy etishgacha, didaktik vositalardan foydalanishning potentsial usullari xilma-xil va kengdir.

Bundan tashqari, taʼlim oʻyinlari va multimedia resurslarining integratsiyasi nafaqat oʻquv jarayoniga hayajon va faollik elementini qoʻshadi, balki tilni kontekstga boy va dinamik tarzda oʻrganishni kuchaytiradi. Pedagogik fikrlash ushbu tadqiqotning muhim tarkibiy qismini tashkil qiladi, didaktik vositalarni til oʻqitishga integratsiyalashuvning axloqiy, madaniy va kontekstli choralarini asoslaydi.

Axloqiy yengillikdan foydalanishda oʻqituvchilar didaktik vositalarni tanlash va qoʻllashda ularning taʼlim standartlariga javob berishini, inklyuziv taʼlimni ragʻbatlantirishni va axloqiy meʼyorlarni qoʻllab-quvvatlashini taʼminlash uchun tanqidiy nuqtai nazardan qarashlari kerak[4]. Xuddi shunday, til oʻrgatishning madaniy va kontekstli chora-tadbirlari didaktik vositalardan foydalanishga nozik yondashuvni talab qiladi, bunda darsda foydalaniladigan resurslarning madaniy aloqadorligi, til xilma-xilligi va kontekstga mos kelishi hisobga olinadi.

Demak, oʻquvchilarga ingliz tilini didaktik vositalar yordamida oʻrgatishning uslubiy imkoniyatlari taʼlim innovatsiyasi va pedagogik taraqqiyotning keng koʻrinishi bilan chuqur bogʻlanganligiga ayon boʻlamiz.

Didaktik vositalarni integratsiyalashgan holda ikkinchi tilni oʻrganuvchi sinflarga ingliz tilini oʻqitishning uslubiy imkoniyatlarini har tomonlama oʻrganishga qaratilgan. Maʼlumki, nazariy tushunchalar, amaliy qoʻllanmalar va pedagogik fikrlarni uygʻunlashtirib, boshlangʻich nutqni shakllantirishda didaktik vositalardan foydalanishni imkoniyatlarini yoritadi.

Tilni oʻzlashtirishning ijtimoiy-madaniy nazariyalari sinfda hamkorlik va kommunikativ oʻzaro taʼsirni rivojlantirishda didaktik vositalarning ahamiyatini yana bir bor taʼkidlaydi. Bu vositalar til oʻrganish uchun muhit yaratadi va bu yerda oʻquvchilar oʻz tengdoshlari bilan muloqot qilishlari, xorijiy tildan foydalaniladigan ijtimoiy-madaniy kontekstlarni aks ettiruvchi hamkorlikda oʻrganishni boshdan kechirishlari mumkin[5, 138].

Ushbu ijtimoiy-madaniy yondashuv real dunyo ijtimoiy-madaniy aloqalarini aks ettiruvchi tilga boy muhit yaratish, til rivojlanishini kontekstga asoslangan doirada rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, til o'rgatishning kommunikativ yondashuvi didaktik vositalarni tildan to'g'ri foydalanish va mazmunli muloqotni rivojlantirishning muhim tarkibiy qismlari sifatida belgilaydi.

Multimedia resurslari, ta'lim o'yinlari va interaktiv dasturiy ta'minotni integratsiyalash orqali o'qituvchilar o'quvchilarga tildan maqsadli foydalanish, hayotdagi kommunikativ kontekstlarga taqlid qilish imkoniyatini berishi mumkin. Bunday yondashuv til o'qitishni kommunikativ maqsadlar bilan uyg'unlashtiradi, tildan foydalanishning amaliy va funktsional jihatlariga urg'u beradi va shu orqali o'quvchilarning tilni bilish va kommunikativ kompetentsiyasini boyitadi.

Ingliz tilini o'qitishda didaktik vositalarni integratsiyalashning amaliy qo'llanilishi ko'p qirrali bo'lib, keng ko'lamli ko'nikma va malakalarini qamrab oladi. Turli o'qitish kartochkalari, tasvirlar va videolavhalar kabi ko'rgazmali qurollar so'z boyligini oshirish va o'qishni tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi[6, 249]. Demak, ko'rgazmali vositalar o'quvchilarga lingvistik tushunchalar va ularning real dunyo o'rtasida aloqa o'rnatishga yordam beradi va shu bilan ularning ingliz tilidagi leksik va kognitiv tushunchalarini boyitadi.

O'quv o'yinlari amaliy qo'llashning yana bir muhim jihati interfaol dasturiy ta'minotni tashkil qiladi va til ko'nikmalarini rivojlantirish uchun dinamik va qiziqarli usullarini taklif qiladi. Tilga asoslangan o'yinlar orqali o'quvchilar til amaliyotida faol ishtirok etib, grammatika, lug'at va talaffuz ko'nikmalarini o'yin tarzida mustahkamlaydi.

Multimedia resurslarining integratsiyasi esa, tilni o'qitishda didaktik vositalarning amaliy qo'llanilishini yanada kengaytiradi. Podkastlar, videolar va raqamli hikoya platformalari kabi audio va video materiallar o'quvchilarga turli xil o'rganish uslublari va afzalliklarini hisobga olgan holda tilni o'rganish uchun multimodel yo'llarni taklif etadi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, ingliz tilini didaktik vositalarni integratsiyalashgan holda o'qitishning metodik imkoniyatlari cheksizdir. Ushbu ijodiy yondashuv o'quv sinflarda didaktik vositalardan foydalanishning transformativ salohiyatini oshirishga, innovatsion til o'rganish tajribasi uchun yangi yo'llarni belgilashga xizmat qiladi. Pedagoglar til o'qitishning ko'p qirrali jihatlarini o'rganishda davom etar ekan, didaktik vositalarning integratsiyasi pedagogik jaryonni boyitishi, o'quvchilarning ijtimoiy-madaniy rivojlanishi uchun zarur bo'lgan til ko'nikmalari va kommunikativ kompetentsiyalari bilan qurollantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Найда Ю.А. К науке переводить: точка зрения соответствий / Ю.А. Найда: пер. с англ. Л. Черняховской // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 185-201.
2. 2021-yil 19-maydagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-5117-sonli "O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida" Qarori. [https://lex.uz/docs/- 5426736](https://lex.uz/docs/-5426736).
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 610-sonli "Ta'lim muassasalarida chet tillar o'qitishning sifatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi" Qarori. <https://lex.uz/docs/3304915>.
4. The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment(CEFR) 2020 www.coe.int/lang.
5. Ishmuradovna, X.G. (2022). Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish metodikasi. Ijtimoiy fanlarda innovasiya onlayn ilmiy jurnali, 138-140.
6. Adizovna, H.N. (2022, July). Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar. In E Conference Zone (pp. 249-252).